

Sygn. akt IV CK 203/05

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 listopada 2005 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Mirosława Wysocka (przewodniczący)

SSN Hubert Wrzeszcz

SSN Kazimierz Zawada (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Towarzystwa Ubezpieczeń i Reasekuracji "W.(...)" SA w W. Oddziału w O. przeciwko K. S. o zapłatę, po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 18 listopada 2005 r., kasacji pozwanego od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 25 października 2004 r., sygn. akt I ACa (...),

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Pozwany, K. S., będąc nietrzeźwym spowodował w dniu 9 czerwca 1995 r. wypadek samochodowy, w którego wyniku poważnych obrażeń ciała doznał Z. P. Za czyn ten pozwany został prawomocnie skazany.

Strona powodowa, Towarzystwo Ubezpieczeń i Reasekuracji „W.(...)” – Spółka Akcyjna w W., uiściło poszkodowanemu z tytułu ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej sprawcy wypadku w kilku terminach (między innymi: 5 października 1999 r., 7 września 2000 r. i 10 listopada 2000 r.) łącznie 56 255,72 zł. W niniejszej sprawie, w której pozew został wniesiony 8 grudnia 2003 r., strona powodowa domaga się

zasądzenia od sprawcy wypadku sumy równej kwocie wypłaconej poszkodowanemu, z odsetkami ustawowymi, tytułem regresu opartego na § 33 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 9 grudnia 1992 r. w sprawie ogólnych warunków obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody powstałe w związku z ruchem tych pojazdów (Dz. U. Nr 96, poz. 475 ze zm. – dalej: rozp. M.F. z 1992 r.”).

Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 23 lutego 2004 r. uwzględnił powództwo.

Powód podniósł w apelacji od wyroku Sądu Okręgowego zarzut przedawnienia dochodzonego roszczenia co do kwoty 42 545,78 zł powołując się na upływ przewidzianego w art. 819 § 1 k.c. trzyletniego terminu przedawnienia i wniósł o zmianę tego wyroku przez oddalenie powództwa w zakresie przewyższającym kwotę 13 709,94 zł.

Sąd Apelacyjny oddalił apelację pozwanego. Według tego Sądu, do dochodzonego w sprawie roszczenia regresowego nie ma zastosowania art. 819 § 1 k.c., przewidujący trzyletni termin przedawnienia roszczeń wynikających z umowy ubezpieczenia, lecz – analogicznie jak przyjął Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 31 maja 1985 r., III CRN 148/85 (OSNC 1986, nr 3, poz. 34) - przepisy art. 828 i 442 k.c., w myśl których dochodzone roszczenie, jako wynikające z czynu niedozwolonego będącego występkiem, w które strona powodowa wstąpiła dokonując zapłaty na rzecz poszkodowanego, przedawnia się z upływem lat dziesięciu od dnia popełnienia tego czynu.

Pozwany skarżąc w całości wyrok Sądu Apelacyjnego jako podstawy kasacyjne przytoczył naruszenie art. 819 § 1 i 3 oraz art. 828 § 1 k.c. i § 33 pkt 1 rozp. M.F. z 1992 r. Podtrzymał swe wcześniejsze twierdzenia, że dochodzone roszczenie uległo co do kwoty 42 545,78 zł przedawnieniu na skutek upływu mającego zastosowanie do tego roszczenia trzyletniego terminu określonego w art. 819 § 1 k.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Co do terminu przedawnienia roszczenia zwrotnego opartego na § 33 rozp. M.F. z 1992 r. zarysowała się rozbieżność poglądów.

Stanowisko, które znalazło wyraz w zaskarżonym wyroku, ma oparcie w niektórych wypowiedziach piśmiennictwa.

Jednakże według uchwały Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 2005 r., III CZP 83/05, niepubl., roszczenie zwrotne oparte na § 33 rozp. M.F. z 1992 r. ulega przedawnieniu z upływem terminu wskazanego w art. 118 *in fine* k.c.

Zdaniem zaś części piśmiennictwa roszczenie to przedawnia się – tak jak twierdzi pozwany - z upływem terminu określonego w art. 819 § 1 k.c.

Należy zauważyć, że praktyczny rezultat drugiego i trzeciego stanowiska jest taki sam. Terminy przedawnienia przewidziane w art. 118 *in fine* i w art. 819 § 1 k.c. są jednakowe, wynoszą trzy lata, ich zaś bieg w odniesieniu do omawianego roszczenia rozpoczynałyby się w tej samej chwili, a mianowicie, zgodnie z art. 120 § 1 zdanie drugie k.c., niezwłocznie po dokonaniu przez zakład ubezpieczeń zapłaty ubezpieczonemu (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 kwietnia 2003 r., I CKN 316/01, OSNC 2004, nr 7-8, poz. 117, a także z dnia 12 października 2001 r., V CKN 500/00, OSNC 2002, nr 7-8, poz. 90).

Trafne jest, z powodów niżej przytoczonych, trzecie z przedstawionych stanowisk.

Przy rozpatrywaniu problematyki regresu ubezpieczyciela w dziedzinie ubezpieczeń majątkowych, doniosłe znaczenie ma rozróżnienie na ubezpieczenia dotyczące mienia i ubezpieczenia dotyczące odpowiedzialności cywilnej (art. 821 k.c.).

W przypadku ubezpieczeń dotyczących mienia układ interesów uprawnionego do odszkodowania, osoby odpowiedzialnej za wyrządzoną szkodę i ubezpieczyciela przemawia za przyznaniem co do zasady ubezpieczycielowi, który zapłacił odszkodowanie, roszczenia zwrotnego wobec osoby trzeciej odpowiedzialnej za wyrządzoną szkodę. Potrzebę przyznania ubezpieczycielowi takiego roszczenia uwzględniono w art. 828 k.c. Według przyjętego w art. 828 § 1 zdanie pierwsze k.c. rozwiązania, jeżeli nie umówiono się inaczej, z dniem zapłaty odszkodowania przez zakład ubezpieczeń roszczenie ubezpieczającego przeciwko osobie trzeciej odpowiedzialnej za szkodę przechodzi z mocy prawa na zakład ubezpieczeń do wysokości zapłaconego odszkodowania. Na podstawie tego ogólnego, dyspozytywnego rozwiązania obejmującego wszystkie przypadki ubezpieczenia mienia, ubezpieczyciel może więc dochodzić regresu wobec osoby trzeciej odpowiedzialnej za wyrządzoną szkodę realizując nabyte *ex lege* w stosunku do niej roszczenie ubezpieczającego. W związku z tym, że chodzi tu o przypadek wstąpienia z mocy ustawy w prawa zaspokojonego wierzyciela (art. 518 § 1 pkt 4 k.c.), realizacja nabytego prawa zakłada, jak objaśnił Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 31 maja 1985 r., III CRN 148/85, wykonywanie go na takich warunkach, na jakich ono przysługiwało poprzednikowi – także, gdy chodzi o przedawnienie. Sąd Apelacyjny powołując się na wymieniony wyrok pominął to, że nie dotyczył on ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej i regresu

przeciwko ubezpieczonemu od tej odpowiedzialności, lecz ubezpieczenia mienia od kradzieży i regresu przeciwko złodziejom.

Inaczej rzecz przedstawia się, gdy chodzi o ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej. Przyznanie ubezpieczycielowi co do zasady roszczenia zwrotnego przeciwko ubezpieczającemu lub ubezpieczonemu przekreślałoby sens tego ubezpieczenia, dlatego zasadą w dziedzinie ubezpieczeń odpowiedzialności cywilnej jest dopuszczalność roszczenia zwrotnego zakładu ubezpieczeń jedynie w określonych przypadkach szczególnych, uzasadnionych względami prewencyjno- wychowawczymi lub represyjnymi. W odniesieniu do przypadków tych mówi się, w odróżnieniu od zwykłego regresu zakładu ubezpieczeń, opartego na art. 828 k.c., o nietypowym regresie ubezpieczyciela.

Rozpatrywany w okolicznościach sprawy regres zakładu ubezpieczeń przeciwko kierującemu pojazdem, będącemu ubezpieczonym w ramach obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody powstałe w związku z ruchem tych pojazdów (§ 10 ust. 1 i 3 rozp. M. F. z 1992 r.), jest więc przypadkiem tzw. regresu nietypowego ubezpieczyciela, opartego na przepisie szczególnym, a mianowicie § 33 rozp. M. F. z 1992 r. Podobne uregulowania zawierały obowiązujące wcześniej odpowiednie rozporządzenia Ministra Finansów (z dnia 1 grudnia 1961 r., Dz. U. Nr 55, poz. 311 - § 17, z dnia 24 maja 1968 r., Dz. U. Nr 15, poz. 89 ze zm. - § 17, z dnia 28 listopada 1974 r., Dz.U. nr 46, poz. 274 ze zm. - § 19, z dnia 30 listopada 1981 r., Dz.U. nr 30, poz. 166 ze zm. - § 11, z dnia 6 lutego 1985 r., Dz. U. Nr 6, poz. 20 - § 11, z dnia 29 marca 1989 r., Dz.U nr 18, poz. 100 ze zm. - § 11). Z kolei późniejszym odpowiednikiem § 33 rozp. M.F.z 1992 r. był § 33 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 24 marca 2000 r. w sprawie ogólnych warunków obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody powstałe w związku z ruchem tych pojazdów (Dz. U. Nr 26, poz. 310 ze zm.), obecnie zaś jest nim art. 43 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz. U. Nr 124, poz. 1152 ze zm.).

Podstawą zatem regresu zakładu ubezpieczeń w dziedzinie obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych nie mógł i nie może być art. 828 k.c., lecz jedynie właściwy przepis szczególny (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 października 2002 r., IV CKN 1409/00, LEX nr 80275).

Dla odpowiedzi na pytanie, w jakim terminie przedawnia się roszczenie zwrotne zakładu ubezpieczeń oparte na takim przepisie szczególnym, istotną okolicznością stała się dokonana przez ustawę z dnia 28 lipca 1990 r. o działalności ubezpieczeniowej (Dz. U. Nr 59, poz. 344 ze zm.) zmiana stanu prawnego w odniesieniu do źródła stosunku ubezpieczeniowego w zakresie obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych.

Według wcześniejszego stanu prawnego, stosunek ten powstawał z mocy ustawy w razie ziszczenia się określonego zdarzenia, a więc bez potrzeby zawarcia umowy przez zakład ubezpieczeń jako ubezpieczyciela i posiadacza pojazdu jako ubezpieczającego (zob. art. 3 ust. 2 ustawy z dnia 10 grudnia 1958 r. o ubezpieczeniach majątkowych i osobowych, Dz. U. Nr 72, poz. 357 ze zm., i art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 20 września 1984 r. o ubezpieczeniach majątkowych i osobowych, Dz. U. Nr 45, poz. 242 ze zm.). W takim stanie prawnym roszczenie zwrotne zakładu ubezpieczeń przeciwko kierującemu pojazdem oparte na odpowiednim przepisie szczególnym nie mogło być oczywiście uznane za roszczenie z umowy ubezpieczenia i tym samym nie mógł mieć do tego roszczenia zastosowania art. 819 § 1 k.c. W konsekwencji, wobec braku także innego przepisu szczególnego określającego termin przedawnienia tego roszczenia, przedawniało się ono w terminie dziesięcioletnim przewidzianym w art. 118 zdanie drugie *in principio* k.c. w brzmieniu pierwotnym (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 kwietnia 1981 r., IV CR 63/81, OSNC 1981, nr 12, poz. 242).

Po wejściu w życie ustawy z dnia 28 lipca 1990 r. o działalności ubezpieczeniowej źródłem stosunku obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadacza pojazdu mechanicznego stała się umowa zawierana przez zakład ubezpieczeń jako ubezpieczyciela i posiadacza pojazdu jako ubezpieczającego (art. 5 ust. 1 tej ustawy i wydane na jego podstawie przepisy wykonawcze, a obecnie art. 12 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej, Dz.U. nr 124, poz. 1151 ze zm., oraz art. 5 i 23 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych). Ponieważ czynność prawna wywołuje nie tylko skutki w niej wyrażone, lecz również te, które wynikają z ustawy (art. 56 k.c.), wydany na podstawie art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 1990 r. o działalności ubezpieczeniowej przepis § 33 rop. M. F. z 1992 r. współokreślał, razem z innymi miarodajnymi w tym względzie w świetle art. 56 k.c. czynnikami, treść stosunku prawnego wynikającego z umowy obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadacza pojazdu

mechanicznego, łączącego, z jednej strony, zakład ubezpieczeń jako ubezpieczyciela (§ 4 ust. 2 rozp. M. F. Z 1992 r.), a z drugiej strony, posiadacza pojazdu jako ubezpieczającego i zarazem ubezpieczonego oraz kierującego pojazdem jako ubezpieczonego (§ 10 ust. 1 i 3 rozp. M. F. z 1992 r.). W rezultacie, przewidziane w § 33 rozp. M. F. z 1992 r. roszczenie zwrotne zakładu ubezpieczeń musi być uznane za roszczenie z umowy obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadacza pojazdu mechanicznego. To samo dotyczy roszczeń zwrotnych zakładu ubezpieczeń wobec kierującego pojazdem opartych na później wydany na podstawie art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 1990 r. o działalności ubezpieczeniowej przepisie wykonawczym oraz roszczeń zwrotnych zakładu ubezpieczeń wobec kierującego pojazdem opartych na obecnie obowiązującym art. 43 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (zob. ponadto art. 34 i 35 tej ustawy). W związku z tym, że art. 819 § 1 k.c. dotyczy nie tylko tych roszczeń z umowy ubezpieczenia, które przysługują przeciwko zakładowi ubezpieczeń, lecz – co potwierdzają w szczególności zmiany § 2 i 4 wprowadzone w dniu 1 października 1990 r. - wszelkich roszczeń z umowy ubezpieczenia, za roszczenie z umowy ubezpieczenia w rozumieniu art. 819 § 1 k.c. musi być uznane także roszczenie zwrotne zakładu ubezpieczeń przeciwko kierującemu pojazdem oparte na § 33 rozp. M. F. z 1992 r. lub na później wydany przepisie będącym odpowiednikiem § 33 rozp. M. F. z 1992 r. Terminy określone w art. 118 k.c. mają charakter ogólnych terminów przedawnienia, ich zastosowanie względem rozpatrywanego wyżej roszczenia zwrotnego wyłącza więc obejmujący również to roszczenie art. 819 § 1 k.c. jako przepis szczególny wobec art. 118 k.c.

Podsumowując, roszczenie zwrotne zakładu ubezpieczeń przeciwko kierującemu pojazdem oparte na § 33 rozp. M. F. z 1992 r. lub na § 33 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 24 marca 2000 r. w sprawie ogólnych warunków obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody powstałe w związku z ruchem tych pojazdów przedawniało się z upływem terminu trzyletniego określonego w art. 819 § 1 k.c. Na takich samych zasadach przedawnia się też roszczenie zwrotne zakładu ubezpieczeń przeciwko kierującemu pojazdem oparte na art. 43 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych.

Z przedstawionych przyczyn Sąd Najwyższy na podstawie art. 393¹³ § 1 k.p.c. w związku z art. 3 ustawy z dnia 22 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. z 2005 r. Nr 13, poz. 98) orzekł jak w sentencji.